

Wycena według wartości godziwej składników wartości niematerialnych nabytych w wyniku połączenia jednostek gospodarczych

Ewa Radawiecka*

Streszczenie: Wartości niematerialne to zasoby nieposiadające materialnej postaci a wykorzystywane w działalności jednostki. Aby składnik majątkowy zaliczyć do wartości niematerialnych musi istnieć możliwość jego zidentyfikowania, sprawowania nad nim kontroli oraz prawdopodobieństwo osiągnięcia w przyszłości korzyści ekonomicznych z tytułu jego posiadania. W transakcjach łączenia jednostek gospodarczych istnieje możliwość wyodrębnienia poszczególnych składników wartości niematerialnych z wartości firmy powstałej przy wycenie składników majątkowych podczas łączenia jednostek. W praktyce, problemem w tym procesie jest wiarygodne ustalenie wartości godziwej tych składników.

Słowa kluczowe: wartość godziwa, wartości niematerialne i prawne, połączenia

Wprowadzenie

Wartości niematerialne stanowią jeden z trudniejszych obszarów problemowych w rachunkowości. Wynika to z różnorodności składników, jakie obejmuje to pojęcie swym zakresem oraz z trudnością ich zdefiniowania. Z punktu widzenia rachunkowości, aby składnik zasobów niematerialnych mógł być ujęty w sprawozdaniu finansowym musi spełniać definicję wartości niematerialnych i być zidentyfikowany. Nawet jeśli sprecyzuje się przedmiot, obiekt lub proces i zakwalifikuje do kategorii wartości niematerialnych, pojawiają się kolejne problemy związane z jego pomiarem oraz wiarygodną wyceną.

Wartości niematerialne można pozyskać w wyniku:

- nabycia w drodze oddzielnej transakcji,
- nabycia w transakcji połączenia jednostek gospodarczych,
- nabycia w drodze dotacji rządowej,
- pozyskania w drodze wymiany składników niematerialnych.

Wycena początkowa wartości niematerialnych zależy od sposobu ich nabycia.

Celem artykułu jest przedstawienie kryteriów ujętych w standardach międzynarodowych, jakie muszą być spełnione, aby składnik aktywów można było zakwalifikować do wartości niematerialnych oraz przedstawienie sposobu wyceny składników wartości niematerialnych nabytych w wyniku połączenia jednostek gospodarczych. W artykule dokonano

---

* dr Ewa Radawiecka, Politechnika Koszalińska, Instytut Ekonomii i Zarządzania, Zakład Rachunkowości, e-mail: ewa.radawiecka@tu.koszalin.pl.

przeglądu i analizy literatury oraz oceny przydatności prezentowanej problematyki w praktyce.

1. Wartości niematerialne

Wartości niematerialne to te składniki jednostki, które nie zawierają w sobie fizycznej substancji. Jednostki gospodarcze często wykorzystują te składniki w swojej działalności. Wartości niematerialne to wiedza naukowa lub techniczna, projektowanie i wdrażanie nowych procesów lub systemów, licencje, własność intelektualna, znajomość rynku, znaki towarowe (łącznie z markami firmowymi i tytułami wydawniczymi).

Międzynarodowe Standardy Rachunkowości podają, jako przykłady wartości niematerialnych (*Międzynarodowe Standardy...* 2007: 1166):

- programy komputerowe,
- patenty,
- prawa autorskie,
- filmy kinowe,
- wykazy odbiorców,
- prawa obsługi hipotecznej,
- licencje połowowe,
- kontyngenty importowe,
- franchising,
- relacje z odbiorcami lub dostawcami,
- lojalność odbiorców,
- udział w rynku
- prawa marketingowe.

Lista ta nie jest zamknięta, przykładów można by przytoczyć więcej. Wartościami niematerialnymi można określić kompetencje, umiejętności oraz motywacje pracowników, a także wszystkie cechy szczególne i profesjonalne umiejętności, które pracownik wnosi do organizacji, jak np.:

- kwalifikacje i doświadczenie pracowników,
- umiejętności interpersonalne,
- wiedza wszechstronna, samodzielność, zaradność, lojalność, kreatywność pracowników.

Składniki wartości niematerialnych można wyodrębnić także w funkcjonującej w przedsiębiorstwie strukturze organizacyjnej oraz mechanizmach wykorzystywanych przez pracowników przy wdrażaniu procesów biznesowych. Do czynników zaliczyć można:

- markę,
- bazę danych,
- strukturę organizacyjną,
- system informatyczny,
- kulturę organizacyjną.

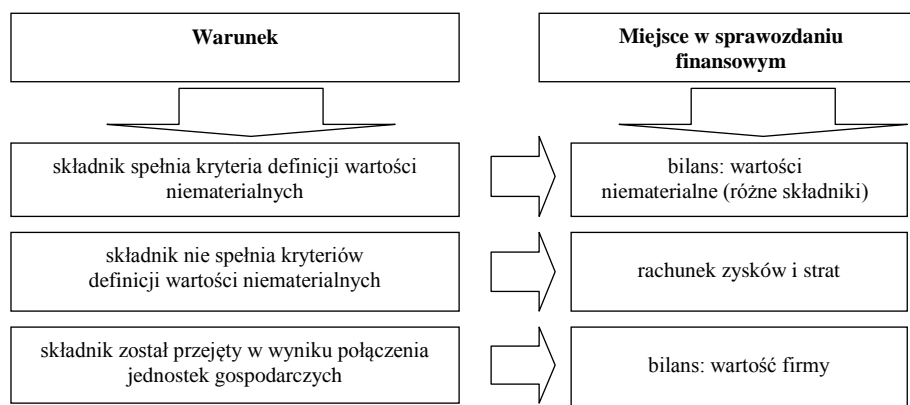
Odrębną wartością jednostki są relacje firmy z otoczeniem zewnętrznym, tj. klientami, dostawcami, innymi partnerami biznesowymi, z pracownikami, ze społecznością lokalną itp. (Radawiecka 2011: 416).

Nie wszystkie wymienione przykłady spełniają kryteria definicji składnika wartości niematerialnych. Aby składnik zaliczyć do wartości niematerialnych musi spełnić następujące warunki:

- istnieje możliwość zidentyfikowania danego składnika,
- istnieje możliwość sprawowania nad nim kontroli,
- zakłada się, że składnik ten przyniesie w przyszłości korzyści ekonomiczne (*Międzynarodowe Standardy...* 2007: 1167).

Jeżeli składnik nie spełnia kryteriów definicyjnych składnika wartości niematerialnych, nakłady na jego poniesienie lub wytworzenie przez jednostkę we własnym zakresie ujmowane są w ciężar rachunku zysków i strat w momencie ich poniesienia.

Jeżeli dany składnik został przejęty w wyniku połączenia jednostek gospodarczych, stanowi on część wartości firmy ujmowanej na dzień przejęcia. Miejsce zasobów niematerialnych w sprawozdaniu finansowym zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości, przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1. Miejsce zasobów niematerialnych w sprawozdaniu finansowym

Źródło: opracowanie własne.

Składnik wartości niematerialnych jest możliwy do zidentyfikowania, jeżeli spełnia kryterium wyodrębnienia lub kryterium wynikające z umowy lub z przepisów prawa. Zgodnie z MSR 38 *Wartości niematerialne*, składnik aktywów spełnia kryterium identyfikowalności zawarte w definicji składnika wartości niematerialnych, jeśli:

- można go wyodrębnić, tzn. można wyłączyć lub wydzielić z jednostki gospodarczej i sprzedać, przekazać, licencjonować lub oddać do odpłatnego użytkowania osobom trzecim, zarówno pojedynczo, jak i łącznie z powiązaną z nim umową, składnikiem aktywów lub zobowiązaniem,
- wynika z tytułów umownych lub innych tytułów prawnych, bez względu na to, czy są one zbywalne lub możliwe do wyodrębnienia z jednostki gospodarczej lub z innych tytułów lub zobowiązań (*Międzynarodowe Standardy...* 2007: 1167).

Wartości niematerialne, które ujmuje się bezpośrednio w bilansie muszą być zidentyfikowane tak, aby można je bezpośrednio odróżnić od wartości firmy. Wartość firmy nabytej w transakcji połączenia jednostek gospodarczych wynika z nadwyżki dokonanej zapłaty nad wartością nabytych składników majątku wycenionych w wartości godziwej. Odpowia-

da zatem zapłacie dokonanej przez stronę przejmującą za oczekiwane przyszłe korzyści ekonomiczne z aktywów, które nie mogą być pojedynczo zidentyfikowane oraz odrębnie ujęte w bilansie jednostki.

Jednostka gospodarcza kontroluje składnik aktywów jeżeli jest uprawniona do uzyskania przyszłych korzyści ekonomicznych posiadania i wykorzystania tego aktywów i ma wpływ na ograniczenie dostępu do tych korzyści innym jednostkom. Kontrola aktywów oznacza kontrolę ekonomiczną. Nie jest zatem wymagane prawo własności czy współwłasności zasobów majątkowych, aby mogły być one uznane za aktywa jednostki. Istotne jest natomiast, aby jednostce przysługiwały wszelkie korzyści ekonomiczne wynikające z danego aktywów.

Przyszłe korzyści ekonomiczne zawarte w składniku wartości niematerialnych to wymierny potencjał, który pośrednio lub bezpośrednio przyczynia się indywidualnie lub wspólnie z innymi składnikami aktywów do:

- powstawania i zbywania produktów oraz osiągnięcia przychodów z ich sprzedaży oraz ze sprzedaży towarów stanowiących przedmiot działalności operacyjnej jednostki,
- utrzymywania inwestycji, z których jednostka, na podstawie uzasadnionych przesłanek, może oczekiwać przyszłych wpływów środków pieniężnych lub ograniczania przyszłych operacyjnych wydatków pieniężnych,
- oszczędności kosztów,
- zamiany aktualnej formy na przyszłe wpływy środków pieniężnych,
- zmniejszania wydatków przyszłej spłaty aktualnych lub przyszłych zobowiązań jednostki,
- innych korzyści wynikających z używania składnika aktywów przez jednostkę gospodarczą.

2. Wycena według wartości godziwej wartości niematerialnych jednostki przejmowanej

Łączenie jednostek gospodarczych to połączenie odrębnych jednostek lub przedsięwzięć w jedną jednostkę sprawozdawczą, w wyniku czego jednostka przejmująca obejmuje kontrolę nad jednostką przejmowaną lub nad jednym albo większą liczbą przejmowanych przedsięwzięć (*Międzynarodowe Standardy...* 2007: 209). Przedsięwzięciem jest zintegrowany zbiór prowadzonych działań i aktywów zarządzanych w celu osiągnięcia zysku przez inwestorów lub uzyskania niższych kosztów albo innych korzyści ekonomicznych, bezpośrednio i proporcjonalnie, przez posiadaczy polis lub uczestników. Gdy w przekazywanym zbiorze działań i aktywów występuje wartość firmy, wtedy zakłada się, że przekazywany zbiór stanowi przedsięwzięcie (Sawicki 2006: 155).

Jeżeli jednostka obejmuje kontrolę nad jedną lub więcej jednostkami, które nie są przedsięwzięciami, połączenie tych jednostek nie stanowi połączenia jednostek gospodarczych (*Międzynarodowe Standardy...* 2007: 209).

Zgodnie z Międzynarodowym Standardem Sprawozdawczości Finansowej 3 Połączenia jednostek gospodarczych, wszystkie połączenia jednostek gospodarczych należy rozliczać metodą nabycia (*Międzynarodowe Standardy...* 2007: 211), której zastosowanie polega na wykonaniu następujących czynności:

- identyfikacji jednostki przejmującej,
- wyceny kosztu połączenia jednostek gospodarczych,

- przypisaniu na dzień przejęcia kosztu połączenia jednostek gospodarczych przejmowanym aktywom, branych na siebie zobowiązaniom i zobowiązaniom warunkowym (*Międzynarodowe Standardy...* 2007: 211).

Jeżeli składnik wartości niematerialnych przyjęty został w transakcji połączenia jednostek gospodarczych w formie przejęcia, cena nabycia składnika wartości niematerialnych oparta jest na jego wartości godziwej ustalonej na dzień przejęcia. Wartość godziwa składnika wartości niematerialnych odzwierciedla oczekiwania rynkowe dotyczące prawdopodobieństwa, z jakim jednostka gospodarcza osiągnie w przyszłości korzyści ekonomiczne z tego składnika (*Międzynarodowe Standardy...* 2007: 1172).

„Jednostka przejmująca ujmuje osobno możliwe do zidentyfikowania aktywa, zobowiązania i zobowiązania warunkowe na dzień przejęcia tylko wówczas, gdy spełniają one na ten dzień następujące kryteria:

- w przypadku składnika aktywów niebędącego wartością niematerialną, jest prawdopodobne, że nastąpi z jego tytułu wpływ do jednostki przejmującej wszelkich przyszłych korzyści ekonomicznych oraz można wiarygodnie wycenić wartość godziwą tego składnika aktywów,
- w przypadku zobowiązania niebędącego zobowiązaniem warunkowym, jest prawdopodobne, że wymagany będzie wpływ zasobów ucieleśniających korzyści ekonomiczne w celu wywiązania się z obowiązku oraz można wiarygodnie wycenić wartość godziwą tego zobowiązania,
- **w przypadku wartości niematerialnej lub zobowiązania warunkowego, można wiarygodnie wycenić ich wartość godziwą”.**

Z paragrafu tego wynika, że jednostka przejmująca ujmuje osobno wartość niematerialną jednostki przejmowanej na dzień przejęcia tylko wówczas, gdy spełnia ona definicję wartości niematerialnej określoną w MSR 38 Wartości niematerialne, a jej wartość godziwą można wiarygodnie wycenić. Oznacza to, że jednostka przejmująca ujmuje w aktywach składniki wartości niematerialnych odrębnie od wartości firmy, jeżeli wynikają one z umowy lub możliwe jest ich wydzielenie. Zakłada się, że wartość godziwą można wiarygodnie określić nawet w przypadku, kiedy możliwe jest określenie wielu szacunków wykorzystywanych na potrzeby wartości godziwej o różnych poziomach prawdopodobieństwa.

Jeżeli składnik wartości niematerialnych przyjęty w transakcji połączenia jednostek gospodarczych ma określony okres użytkowania również przyjmuje się, że wartość godziwa tego składnika może być wiarygodnie wyceniona.

Zdarza się, że składnik wartości niematerialnych przyjęty w transakcji połączenia jednostek gospodarczych jest możliwy do wyodrębnienia, ale wyłącznie ze związanym z nim składnikiem rzeczowym lub niematerialnym. W takich przypadkach, jeśli nie można wiarygodnie wycenić wartości godziwych poszczególnych składników, jednostka przejmująca ujmuje grupę składników jako jeden składnik wyodrębniony z wartości firmy.

Wiarygodna wycena wartości godziwej składnika wartości niematerialnych nabytego w drodze transakcji łączenia jednostek gospodarczych może nie być możliwa jedynie wówczas, kiedy składnik wynika z tytułów prawnych i można go wyodrębnić lub można go wyodrębnić lecz nie doszło (lub nie ma dowodów, że doszło) do wcześniejszych transakcji wymiany tych samych lub podobnych składników, a dokonywane w inny sposób szacunki wartości godziwej zależałyby od zmiennych niemierzalnych.

Przyjmuje się, że najbardziej wiarygodnym sposobem ustalania wartości godziwej są ceny rynkowe. Istnienie aktywnego rynku na wartości niematerialne nie jest zbyt powszechne, jednak można przytoczyć takie przykłady, jak np.: licencje na prowadzenie tak-

sówek, licencje połowowe, kontyngenty produkcyjne. Trudniej wyodrębnić aktywny rynek dla składników wartości niematerialnych, mających charakter unikalny, np.: marki firmowe, tytuły czasopism, prawa wydawnicze do muzyki, filmów, patenty, znaki towarowe. Jeśli takie wartości są przedmiotem obrotu, to występują rzadko, a umowy negocjowane są przez poszczególne strony transakcji i na ogół nie są ujawniane do publicznej wiadomości. Ustalona cena w pojedynczej, unikalnej transakcji nie powinna być zatem podstawą do ustalenia wartości godziwej innego składnika. Dopuszcza się jednak możliwość uznania takiej podstawy wyceny za wiarygodną w przypadku, gdy między dniem tej transakcji a dniem przeprowadzenia szacunku wartości godziwej składnika aktywów nie nastąpiła znacząca zmiana warunków ekonomicznych.

Przy braku aktywnego rynku na dany składnik wartości niematerialnej, jego wartość godziwa stanowi kwotę, jaką na dzień przejścia jednostka gospodarcza musiałaby zapłacić za ten składnik na warunkach transakcji handlowej pomiędzy dwiema zainteresowanymi, dobrze poinformowanymi stronami. W tym wypadku, ustalając tę kwotę jednostka powinna wziąć pod uwagę ceny przeprowadzonych w ostatnim okresie transakcji, których przedmiotem były podobne aktywa.

Dopuszcza się, jako metody wiarygodne do oszacowania wartości godziwej aktywów niematerialnych, stosowane i sprawdzone w praktyce techniki szacowania wartości godziwej w sposób pośredni, do których zalicza się:

- zastosowanie mnożników, obliczonych na podstawie bieżących transakcji rynkowych do niektórych wielkości określających rentowność składnika aktywów, np. przychody, zysk operacyjny lub do strumienia opłat licencyjnych, które można uzyskać dzięki licencjonowaniu tego składnika wartości niematerialnych innej stronie w transakcji przeprowadzonej na warunkach rynkowych (zgodnie z metodą hipotetycznych opłat licencyjnych),
- dyskontowanie szacunkowych, przyszłych przepływów pieniężnych netto osiągniętych z danego składnika aktywów.

Odrębne wymogi nakłada się na późniejsze nakłady na przejęty w wyniku połączenia jednostek gospodarczych, trwający projekt badawczo-rozwojowy zidentyfikowany jako składnik wartości niematerialnych. Późniejsze nakłady projektu badawczo-rozwojowego są:

- ujmowane w kosztach w momencie ich poniesienia – w wypadku nakładów na prace badawcze,
- ujmowane w kosztach w momencie ich poniesienia – w wypadku nakładów na prace rozwojowe, jeżeli nie spełniają kryterium ujęcia tych nakładów jako składnika wartości niematerialnej,
- dodane do wartości bilansowej nabytego, trwającego projektu badawczego lub rozwojowego, jeśli stanowią nakłady na prace rozwojowe, które spełniają kryterium ujęcia tych nakładów jako składnika wartości niematerialnej.

W niektórych przypadkach wśród aktywów jednostki przejmowanej znajdują się, wcześniej przyznane przez jednostkę przejmującą, prawa do korzystania z jednego ze składników aktywów przejmującego, np. prawo do używania znaku towarowego, nazwy handlowej lub technologii. Przy ustalaniu wartości godziwej składnika aktywów nie uwzględnia się praw do przedłużenia umowy. Przejęcie jednostki prowadzi do odkupienia tych praw przez przejmującego. Ponowne nabyte prawo ujmuje się jako możliwy do zidentyfikowania składnik wartości niematerialnych. Po przejściu, ten składnik aktywów jest amortyzowany przez pozostały okres umowy, bez uwzględnienia okresów przedłużenia umowy. Jeżeli

warunki dotyczące tego prawa są bardziej lub mniej korzystne w porównaniu z warunkami i cenami rynkowymi na dzień przejęcia, zysk lub stratę z tego tytułu odnosi się do rachunku zysków i strat (*Połączenia jednostek...*).

Uwagi końcowe

Łączenie się spółek powinno być rozliczne metodą nabycia, która polega na sumowaniu poszczególnych pozycji aktywów i pasywów spółki przejmującej, według ich wartości księgowej, z odpowiednimi pozycjami aktywów i pasywów spółki przejętej, według ich wartości godziwej ustalonej na dzień ich połączenia. Nabywca musi być określony na podstawie treści transakcji i jest to strona przejmująca kontrolę nad przejmowanymi/łączonymi stronami. Przejmowane wartości niematerialne muszą być rozpoznane i wycenione zgodnie z ich wartością godziwą, niezależnie od tego, czy były wcześniej ujawnione przez przejmowanego, gdyż wcześniej część wartości niematerialnych i prawnych mogła być ukryta pod pozycją „wartość firmy”.

Wartość firmy jest definiowana jako nadwyżka ceny przejęcia nad udziałem w wartości godziwej „aktywów netto” podmiotu przejmowanego. Możliwe do zidentyfikowania wartości niematerialne ujmuje się oddzielnie od wartości firmy. MSSF 3 wymaga również, by możliwa była wiarygodna wycena wartości godziwej aktywów. Zawsze więc, gdy możliwe jest wyodrębnienie składnika wartości niematerialnych, podlega on obowiązkowemu ujęciu i wycenie. Może to skomplikować ujęcie księgowe niektórych połączeń jednostek gospodarczych, a tym samym wydłużyć proces i zwiększyć jego koszt oraz spowodować, również po przejęciu, większych odpisów amortyzacyjnych.

Według ustawy o rachunkowości, za wartość godziwą spółki przejętej na dzień połączenia przyjmuje się wartość oszacowaną, wyznaczoną na podstawie ceny rynkowej takich samych lub podobnych wartości niematerialnych i prawnych, a w odniesieniu do wartości firmy lub ujemnej wartości firmy zawartej w bilansie spółki przejętej – wartość zerową. W przypadku, gdy wartość oszacowana nie może zostać wyznaczona na podstawie ceny rynkowej, to przyjmuje się taką wartość, która nie spowoduje powstania lub zwiększenia ujemnej wartości firmy w wyniku połączenia (Ustawa z dnia 24 września 1994...: art. 44b, ust. 4, pkt. 8).

Literatura

- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) obejmujące Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) oraz Interpretacje według stanu na dzień 1 stycznia 2007 r.*, t. I (2007), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Połączenia jednostek gospodarczych i skonsolidowane sprawozdania finansowe* [http://webapp01.ey.com.pl/EYP/WEB/eycom_download.nsf/resources/MSSF3_final.pdf/\\$FILE/MSSF3_final.pdf](http://webapp01.ey.com.pl/EYP/WEB/eycom_download.nsf/resources/MSSF3_final.pdf/$FILE/MSSF3_final.pdf).
- Radawiecka E. (2011), *Przesłanki ujęcia bilansu wartości niematerialnych w sprawozdaniu finansowym*, w: *Rachunkowość – sztuka pomiaru i komunikowania*, Zeszyty Naukowe, Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.
- Sawicki K. (2006), *Łączenie się spółek*, w: *Rachunkowość zaawansowana*, red. K. Winiarska, Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks Spółek Handlowych, DzU nr 94, poz. 1037, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 24 września 1994 r. o rachunkowości, DzU 2013, poz. 330.

FAIR VALUE MEASUREMENT OF INTANGIBLE ASSETS ACQUIRED IN A BUSINESS COMBINATION

Abstract: Intangible assets are defined as identifiable non-monetary assets that cannot be seen, touched or physically measured but still used by business entities.

In order to consider an asset to be an intangible asset it must be defined, controlled and there must be a high probability that this asset will be profitable in the future.

In the merging process it is possible to separate individual components of intangible assets from the company's value that came into being in the assets valuation process during merger.

In practice, the problem arises when we want to determine the fair value of these components.

Keywords: fair value, intangible assets, connection

Cytowanie

Radawiecka E. (2013), *Wycena według wartości godziwej składników wartości niematerialnych nabytych w wyniku połączenia jednostek gospodarczych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 757, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 58, Szczecin, s. 143–150; www.wneiz.pl/frfu.